Cartea românească veche tipărită în Transilvania, existentă în judeţul Olt

dr. Paul Matiu
Biblioteca Judeţeană Olt

Cercetarea întregului fond de carte românească veche de pe teritoriul judeţului Olt fiind încheiată, avem posibilitatea să facem cunoscute aceste valori ale istoriei şi culturii româneşti. Cele mai vechi exemplare sunt cele tipărite la Blaj, lista lor începând cu o ***Evanghelie*** din 1776, aflată în satul Profa, din nordul judeţului. În aceeaşi localitate se mai găseşte un ***Octoih*** blăjean din 1783, un alt exemplar fiind în satul Studina. Un ***Molitvenic*** din 1784, tot de Blaj, se află în satul Văleni. Din păcate, pe nici una din aceste cărţi nu se găsesc însemnări care să ne poată oferi informaţii asupra circulaţiei lor.

Urmează, sub aspect cronologic, ***Octoihul cel mic***, tipărit la Blaj în 1792, din care există exemplare la Slatina, Oboga şi Păroşi, ultimul dintre acestea având pe filele sale semnătura unui anume „*popa Vladu*" şi anul 1801, date care nu ne pot spune dacă a aparţinut de la început satului respectiv. Exemplarul de la Oboga are scris doar anul 1845, iar cel de al treilea ***Octoih*** poartă însemnarea: „*La leatu 1849 s-au legatu de legătoriu Nicolae cu plată şi au datu agiutare diaconu Pătru cu zece lei şi parale Ioan zece*", pe baza căreia însă nu se poate stabili dacă şi înainte de 1849 această carte aparţinea parohiei „Sf. Gheorghe" din Slatina.

Există un mare număr de cărţi tipărite la Blaj, Braşov şi Sibiu începând cu anul 1800, care se găsesc în judeţul Olt. Chiar în anul menţionat anterior, de sub teascurile tipografiei Seminarului de la Blaj iese ***Triodul*** din care există câte un exemplar în 7 localităţi. Cartea de la Cherleşti are o însemnare care atestă că, cel târziu la 16 ani de la apariţie, ea se găsea deja aici: „*Acest sfânt triod iaste la hramul Sf. Neculai la satu Cherleşti leat 1816.*" Atât exemplarul acesta, cât şi cel de la Mamura, au câte o însemnare referitoare la cutremurul din 1821. ***Triodul*** din Greci (Osica) poartă însemnări de apartenenţă datate 1892 şi 1895, neputându-se şti unde se va fi aflat înaintea acestor ani. Cartea de la Cornăţel nu are nici un fel de însemnare; în schimb, cele de la Alimăneşti şi Vultureşti conţin informaţii referitoare la cutremurul din „*11 ghenarie 1838*", respectiv în

BDD-A19227 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:06 UTC)

anul cumpărării exemplarului: „*Această sfântă carte Triodu este cumpărată de mine cântăreţu Radu în tal. 90 la leat 1812 săpt. 13 în bâlciu Râurenilor"* (p. 566-570). Pe cele două cărţi de la Oboga se află, la aceleaşi pagini (210-215), aceeaşi însemnare, diferind doar data (1 sept. 1830, respectiv 1 mai 1830): „*Cumpăratu-s-au această sfântă carte a spăşeniei şi Triodion de dumnealui căpitanu Niţu Dobriceanul la sfânta biserică la satul Oboga în care se prăznuiaşte hramul sfântului Dimitrie şi Nicolae şi am scris eu robul lui HS Constantin sin Niţu Dobriceanul."* Ştim din alte însemnări, de pe alte cărţi, că înzestrarea bisericii s-a făcut, de fapt, între anii 1816-1819, deci şi aceste cărţi au fost achiziţionate în aceeaşi perioadă.

Ediţia ***Apostolului de la Blaj*** din 1802 are şi ea exemplare răspândite în localităţile: Greci, Poboru, Fărcaşele (două cărţi), Chilia, Stoeneşti şi Alimăneşti. Primele două nu cuprind însemnări; în schimb, exemplarele de la Fărcaşele au fiecare câte o însemnare care dovedeşte că, la puţini ani de la apariţie, cele două cărţi aparţineau acestei localităţi; în prima se poate citi la paginile 1-9: „*Acest sfânt Apostol l-au dăruit sfintei biserici de la satul Fărcaşul Oprea şi fomeaia lui Stana, feciorul lui Şerban al popii Oprea la satul Fărcaşul celă din jos ca un (c)titor sfintei biserici la anul 1806 septembrie 14."* Cealaltă carte are o însemnare referitoare la revărsarea „*Oltului la anul de la HS 1830."* Satul fiind situat pe valea acestui râu, rezultă că s-a consemnat un eveniment de rezonanţă locală, deci, cel târziu la acel an, cartea se afla la Fărcaşele. ***Apostolul*** de la Stoeneşti poartă pe filele 1-30 o însemnare repetată, care ne spune că: „*Acest Apostol iaste a lui popa Ispasă de el cumpărată în tl. 12 şi lăsată feciorilor lui 1808 iunie 20."* În ***Apostolul*** de la Alimăneşti citim (pag. 35): „*Să să ştie că am scrisă eu cel mai jos iscălit în zilele domnului nostru Gheorghie Dimitrie Bibescu Voevodă şi am însămnat într-acesta Apostol ca să ţie minte că m-am născută la leatu 1802 şi că la 1844 m-am aflată de ani 42 şi fiul mieu Barbu de ani unsprezece şi erea datu la şicoală la învăţătură 1844 ghenarie 14 Dinu."* Semnatarul este dascălul bisericii din Alimăneşti, deci cartea aparţine acestei localităţi.

Strasnice de Blaj din 1804 se găsesc în 10 localităţi. Primele 7 exemplare nu au însemnări; cartea de la Ursoaia are o însemnare referitoare la zugrăvirea bisericii în 1837, ceea ce determină şi afirmaţia că, la acea dată, cartea era aici. La pagina 7 a ***Strasnicului*** de la Cherleşti citim: „*Eu Radu sin popa Teodor am cumpărat-o cu toată inima mea la leatu 1841*

BDD-A19227 © 2002 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:06 UTC)

dichemvrie 6", iar pe exemplarul de la Obârşia, însemnarea de la pagina 24 ne comunică următoarele: „*Acest sfânt Triod (sic!) l-am cumpărat în tal. 85 la hramul Sfintei Adormiri la satul Obârşia 1818 martie 22 Dragu sin popa Costea din satul Obârşiia*."

În 1805 apare la Sibiu un ***Penticostar*** din care avem exemplare la Fălcoiu, Studina şi Comanii de Sus. Primul exemplar nu conţine însemnări, dar la pagina a doua a cărţii de la Studina citim: „*Acest sfânt Penticostari l-au cumpărat moşi Ilie dimpreună cu Bucur din satul Sălişte şi l-au dăruit la hramul Sfintei Adormiri la satul Studina, ca orice preoţi vor sluji să-i pomenească. În zilele preoţiei noastre popa Ioan, popa Enache, popa Ştefan ot Studina 1822*." Pe a doua filă de gardă a cărţii de la Comanii de Sus stă scris: „*Acest sfânt şi dumnezeiesc Penticostari s-au cumpărat din bâlci Drăgăneşti de dumnealui logofăt Dobre epistatul moşiei Gâlmeelor. Popa Ioan martie 22*."

Cele două însemnări îşi au importanţa lor, dovedind două din căile de pătrundere a cărţilor din Ardeal: fie prin cumpărare din satele ardelene, fie prin intermediul marilor bâlciuri care se ţineau la sud de Carpaţi.

La Dobroteasa găsim un exemplar din ***Psaltirea*** ieşită din tipografia sibiană a lui Ioan Bart la 1805.

În 1806, la Sibiu, apare o ***Evanghelie*** din care există exemplare la Slatina, Caracal, Drăgăneşti, Obârşia Veche şi Comanca. Exemplarul de la Caracal conţine însemnarea: „*Această Evanghelie este adusă de potropop (sic!) Preda de la sfânta mănăstire unde se prăznuieşte hramul sfântului Nicolae satu Brâncoveni şi este dăruită la hramul Născătoarei de Dumnezeu Caracal pe veci 1812 aprilie 15 marţi*." (pag. 84). Iată un alt mod de răspândire prin intermediul mănăstirilor. Pe cartea de la Drăgăneşti găsim următoarele rânduri (pag. 1-11): „*Această sfântă Evanghelie este dată de pomană să fie la biserica cea mai mare din mijlocul satului care se numeaşte hramul Adormirii Maicii precistii şi la altă biserică să nu se mute 1811 Sava ermonah*", iar pe ***Evanghelia*** de la Obârşia însemnarea de la pagina 30 ne aduce la cunoştinţă că: „*s-au cumpărat de părintele popa Constandin de la Obârşia cu tal. 30 la tărnosala besericii 1815.*" Pe exemplarul de la Comanca la paginile 1-49 se află următoarele: „*Această sfântă Evanghelie iaste a popei Dragului din satul Comanca sin Mitrofan ermonah cumpărată în tl. 18 de la jupânu Marin 1811.*"

BDD-A19227 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:06 UTC)

Acest „jupân Marin" este consemnat pe multe cărţi, fiind localizat în Craiova, unde deschisese prăvălie şi se ocupa şi de comerţul cu cartea.

La 1808, „*cu tipariul Seminariului*" din Blaj, apare ***Penticostarul*** din care există 12 exemplare. Cartea de la Oboga „*este a sfintei mănăstiri (sic!) a lui căpitanului Niţu Dobriceanu cumpărată pentru trebuinţă sfintei mănăstiri 1819 ghenari 20.*" Pe fila de gardă a ***Penticostarului*** de la Obârşia există următorul text: „*Acest Pendecostar l-am luat eu cel mai jos iscălit la sfânta biserecă la hramul Adormirei Precestei ca să am a pomeni cât va trăi această sfântă carte şi l-am luat cu tl. 35, 1818 mai 23. Gheorghie Dimitriu epistatul moşiei Obârşiei.*" În acelaşi an, 1808, Blajul mai tipăreşte un ***Triod***, din care există două exemplare la Slatina (fără însemnări), şi un exemplar la Caracal, acesta din urmă având pe paginile 497-500 însemnarea referitoare la achiziţie: „*Acest Triod este cumpărat de popa Matei ot satu nostru Boldu cu bani de la ceată din Craiova, de la jupânul Marin cu douăzăci de taleri.*"

La Stoborăşti găsim o ***Psaltire*** braşoveană din 1810 „*cumpărată de Dinu Pătraşcu ot Stoborăşti din bâlci de la Urluieni în taleri 7 i pol tocma gata ca să înveţe copilul mieu anume badea leat de la HS 1813.*"

În 1811, editorii Constantin şi Ioan Boghici tipăresc la Braşov ***Molitvenicul*** din care există patru exemplare. Un singur exemplar, cel de la Cuvioasa Paraschiva-Balş, are însemnări: la 1819 afurisenie pentru „*cel care va fora această sfântă carte*"; la 1848 „*Să se ştie că la anul acela au fost turcii şi muscalii*", iar la 1877, o dispută scrisă între doi preoţi, ce fiecare se dorea proprietarul cărţii.

Ediţia din 1813 a ***Triodului*** de la Blaj este reprezentată de opt exemplare fără însemnări, şi de câteva exemplare cu însemnări: Cherleşti (pag. 45-83): „*Acest sfânt Triod este al sfintei biserici Cherleşti cumpărat care cu mult şi care cu puţin la leat 1816*"; Obârşia (pag. 1-28): „*Această sfântă şi dumnezeiască carte s-au cumpărat de popa Diciu cu tl. 85 la adormirea Precestei*" (cel mai târziu la 1825).

Apostolul apărut la Blaj în 1814 este prezent la Oboga (cumpărat la 1818 de amintitul căpitan Niţu Dobriceanu), Strejeştii de Sus („*s-au cumpărat de Constantin Buzăscul şi s-au afierosit la sfânta biserică ot Strejeşti 1820 nov.*" – pagina 1) şi alte 8 localităţi.

În acelaşi an, 1814, dar la Sibiu, apare ***Liturghierul*** din care avem exemplare la Crăciunei şi Frunzaru. Pe acesta din urmă găsim o afurisenie,

BDD-A19227 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:06 UTC)

datată 1841, la adresa celui ce ar îndrăzni să fure cartea. În 1815, Blajul tipăreşte un ***Molitvenic*** din care avem exemplare la Constantineşti, Baldovineşti şi Berla, acesta din urmă având o însemnare din 1824 privitoare la decesul „*priotesei*".

Tipografia sibiană a lui Ioan Bart continuă să fie reprezentată şi în 1817 prin exemplarele de ***Catavasier*** de la Osica de Sus şi Gostavăţu (pe acesta din urmă existând o semnătură: „*Andrei Costan 1817*" şi listele morţilor pe anii 1833-1837). ***Strastnice*** blăjene din 1817 sunt în 6 localităţi, în general fiind coligate cu trioduri ale aceleiaşi tipografii. Doar cartea de la Balş prezintă o însemnare: „*Această sfântă carte este cumpărată de diaconu Lepădat (c)titoru sfântei biserici Corbeni în lei 98 şi este cumpărată din leatu 1824 şi am scris eu cu o pană de gâscă. Şerban log. Grămăticu 1824 mart. 6*."

La Oteştii de Sus, găsim un ***Ceaslov*** tipărit la Sibiu în 1825, din păcate, fără nici un fel de informaţie în plus. Tot în 1825, Blajul scoate de sub teascurile tipografiei ***Octoihul mic***, din care găsim exemplare, fără însemnări, la Osica de Jos, Clocociov, Slatina şi Baldovineşti. Un ***Octoih mic*** sibian din 1826 se găseşte în satul Schitu-Greci; tot din aceeaşi tipografie şi din acelaşi an provin şi două ***Psaltiri*** care se află la Slăveni şi Leoteşti. Un ***Liturghier*** de Sibiu din anul 1827 se găseşte la Vultureşti, iar o altă carte sibiană, ***Ceaslov***, apărută în 1830, aparţine satului Iancu Jianu.

Cărţile vechi româneşti tipărite în Ardeal nu apar izolat – geografic şi cantitativ- sau parţial – doar un anumit titlu. Din cele cunoscute până acum, se constată că există ***Apostol***, ***Penticostar***, ***Octoih***, ***Triod***, ***Strastnic***, ***Catavasier***, ***Ceaslov***, ***Liturghier***, ***Molitvenic***, ***Psaltire***, ***Evanghelie***, deci 11 tipuri de cărţi, din cele mai des folosite, în diferite ediţii. Aria lor de răspândire cuprinde întreg judeţul, existând o oarecare preponderenţă cantitativă, destul de fragilă, în nordul lui. Statistic, există 111 cărţi din tipografiile de la Blaj, Braşov, Sibiu, ceea ce reprezintă circa 13% din totalul cărţilor de patrimoniu, procent mare, dacă ţinem cont de apropierea geografică a vestitei tipografii a Râmnicului.

Repartiţia în aria judeţului cuprinde 53 de localităţi, din care 22 (cu 49 de exemplare) se află în partea de sud. Cele mai multe dintre cărţile amintite au ajuns aici prin cumpărare, care s-a efectuat şi de către mireni (persoane fizice sau obştea satului), şi nu întotdeauna prin intermediul Episcopiei sau al mănăstirilor. Locurile de cumpărare par a fi bâlciurile şi, pentru începutul secolului al-XIX-lea, prăvălia „*jupânului Marin ot Craiova*."

BDD-A19227 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:06 UTC)

După 1830, cantitatea tipăriturilor ardelene creşte în mod considerabil, deci nu se produce nici un fel de hiatus în circulaţia acestor cărţi în teritoriul actual al judeţului.

Concluzia ce se impune este aceea că, răspândirea produselor tipografiilor ardelene în judeţul Olt se constituie drept încă un argument doveditor al existenţei unei consolidate unităţi culturale, care este definitorie pentru formarea naţiunii române.

Romanian Ancient Books Printed in Transylvania and Found in Olt County.

Abstract

A long period of study concerning ancient books printed in Transylvania has been finished; today, we are able to offer definite information about those copies that can be found in Olt county.

The oldest copies from this county are those printed at Blaj: ***Evanghelia*** (1776), ***Octoih*** (1783), ***Molitvenic*** (1784), ***Octoihul cel Mic*** (1792 – three copies with inscriptions).

A lot of books were printed at Blaj, Braşov and Sibiu after 1800 – ***Triod*** (1800, 7 copies), ***Apostolul de la Blaj*** (1802), ***Strastnic*** (Blaj, 1804 – can be found in 10 copies), ***Penticostar*** (Sibiu, 1805 – 3 copies), ***Psaltirea lui Ioan Bart*** (Sibiu, 1805), ***Evanghelia*** (Sibiu, 1806), ***Penticostar*** (Sibiu, 1808 – 12 copies), ***Triod*** (Blaj, 1808), ***Molitvenic*** (Braşov, 1811) etc.

Their importance consist on the information they offer concerning local events – earthquakes, floods etc – through the inscriptions.

Ancient books printed in Transylvania can be found everywhere in Olt county, although the north side is better supplied. According to official statistics, there are 111 copies of books printed in Transylvanian printing houses from Blaj, Braşov and Sibiu; that means 13% of the patrimonial books category.

BDD-A19227 © 2002 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.115 (2026-11-17 07:51:06 UTC)